

## De Chicago-school revisited

drs. P.F. van Soomeren\*

### Chicagoschool

Er zijn goede redenen om de dader aan het woord te laten. Een reden is dat de informatie die de dader geeft op een of andere wijze bruikbaar is: voor de rechercheur die een zaak rond wil krijgen, voor de preventie-deskundige die (de volgende) zaak wil voorkomen, of voor de sociale wetenschapper die meer wil weten over de achtergronden van de dader en zijn daden. Luisteren naar wat daders te zeggen hebben, lijkt dus nogal voor de hand te liggen.

Toch wordt pas in het begin van deze eeuw, (onder andere) door het werk van de Chicagoschool, een respectvolle benadering van de dader gemeengoed, waardoor een zinvol communicatieproces mogelijk wordt tussen de dader en de luisteraar/onderzoeker. Deze benadering verschilt hemelsbreed van voorgaande criminologische scholen waarin men de dader - soms zelfs letterlijk - als een 'dood object' onder de microscoop legde om zijn herseninhoud, wenkbrauwen of geestelijke vermogens te bestuderen. In de Chicagoschool-traditie wordt de dader (in casu de jeugddelinquent<sup>1</sup>) als een weldenkend mens geplaatst in de hem omringende en beïnvloedende fysieke en sociale omgeving.

Startpunt voor de Chicagoschool-criminologen<sup>2</sup> was de vraag hoe het kwam dat bepaalde buurten/ gebieden in een stad een meer dan gemiddeld aantal jeugddelinquenten 'voortbrachten'. (Park, 1916 en 1929; Shaw en Mc Kay, 1942 en 1969) Clifford Shaw, en zijn collega's van het Illinois Institute for Juvenile Research (IJR), baseerden zich op een databestand dat bestond uit meer dan 100.000 huisadressen van jeugddelinquenten.<sup>3</sup> Om verschillende gebieden met elkaar te kunnen vergelijken werd voor gebiedjes van een vierkante mijl de 'delinquentie-index'<sup>4</sup> berekend.

\* De auteur is verbonden aan het onderzoeksbureau Van Dijk, Van Soomeren en partners BV te Amsterdam.

Gebieden die qua aantal jeugddelinquenten hoog uit de bus kwamen, hadden met elkaar gemeen dat ze in staat van fysiek verval verkeerden. Op dit punt gekomen dreigt voor elke onderzoeker en beleidsmaker de valkuil van een fysisch deterministische verklaring: de huizen zijn in verval, dus het sociale systeem, geen wonder dus dat jeugddelinquentie bestaat. In tegenstelling tot de vele latere adepten van de Chicagoschool, die idealistisch aan de 'krotopruiming' begonnen en dachten dat daarmee de sociale en/of criminele problematiek wel gesaneerd zou worden, wisten de Chicagoschool-onderzoekers deze valkuil te vermijden. Shaw c.s. zagen namelijk al het (statistische) werk slechts als een opmaat voor het echte onderzoek: 'It should be clearly understood that this study is not an attempt to show that delinquency is caused by the simple external fact of location. We are pointing out here that delinquency tends to occur in a characteristic type of area. More intensive analysis of these areas is necessary before the factors that characterise delinquency-producing situations can be indicated.' (Shaw, 1929)

Met andere woorden: we weten nu wel waar delinquentie voorkomt en we kennen de kenmerken van die buurten<sup>5</sup>, maar daarmee weten we nog niets over de oorzaken die delinquentie 'produceren'. Om daar meer zicht op te krijgen, zijn volgens Shaw c.s. veel diepergaande situationele analyses noodzakelijk. Dergelijke analyses hebben als doel om via participerende observaties (de onderzoeker voetbalt een partijtje mee) en via zeer uitvoerige

vraaggesprekken de innerlijke wereld van het individu in de beschouwing te betrekken. Termen die men hiervoor hanteert zijn 'oral histories' of 'live stories'. Deze levensgeschiedenissen doen in de meest extreme vormen soms denken aan de casuïstiek van Freud (*Het geval x*) en vinden dan hun neerslag in een compleet boek, hoofdstuk of artikel over één jongere, waarbij de hoofdpersoon zelf uitgebreid aan het woord komt.

Onderzoekers/straatwerkers (zoals we nog zullen zien was het onderscheid toen nog niet zo

strak) trekken dagelijks met de jongeren op en leggen hun activiteiten, verhalen en levensgeschiedenissen vast. Het zijn onder andere deze verhalen en geschiedenissen die de oude studies nog steeds zo levendig en leesbaar maken. Neem het volgende voorbeeld van een beginnende, en geleidelijk steeds professioneler opererende, kleedhokjes (lockers) dief.<sup>6</sup>

*'One day while swimming in S-Park, I happened to see two of these fellows going through the lockers. Of course, right away I knew they were stealing. So to make sure at the end of the swim I got very close to them and overheard one say to the other, 'Well, not bad, we got about ten dollars, a gold watch and a ring'. I was so excited at seeing how easy it was to steal that I told Smiley about it. The next time it was boy's swimming we were going to try the same thing. Smiley and I would...'*

*'I was wondering why we always got caught. One night I happened to catch these two older fellows talking to the lifeguard, and I seen they were handing the lifeguard money. Right away I figured the lifeguard was in with these guys. That's why they were never bothered. I told Smiley about it. and Smiley said, 'Wen, we...'*

*'One day while going through the lockers I got a check for forty-five dollars out of a man's pants. I knew I couldn't cash it, so I gave the check to the two older boys which I mentioned before. They asked me, 'Where did you get it?' and I told them. They said, 'You're OK, Jimmy, and we can cash the check we will give you something.'*

Of lees met rode oortjes de ervaringen van de jeugdige schoolinbreker/vandaal Jimmy.

*'...that night we went into the school yard and climbed up on the roof of the engine room.*

*There we broke a window latch and we got in. We went to the Principal's desk and the Cat started to jimmy it. We didn't find anything there. It just happened at this time that I had to take a shit. Now there was a clean washroom in the Principal's office but instead I took a shit on Mr. H's desk. Of course, we all got a big kick out of that. So I wiped my ass with the Principal's face towels and threw...'*

### **Onderzoek en beleid**

Wat de 'Chicagoschool-methode' ons hier laat zien overstijgt verre het niveau van een dorre statistische analyse (delinquentie-index) die aangevuld wordt met smeulige verhalen. Het essentiële kenmerk in deze onderzoekstraditie is dat de kwantitatieve en kwalitatieve methode onlosmakelijk aan elkaar verbonden zijn. Ze vormen een perfecte eenheid; een mooi T-profiel. De liggende bovenbalk van de letter T bestaat daarbij uit breed kwantitatief/statistisch onderzoek. Via dergelijk onderzoek leert men waar iets aan de hand is en om welke risicogroepen het gaat. Daarmee kan men beleidsinspanningen richting geven (waar richt men de beleidsinspanningen op). Men weet daarmee echter nog niets over het 'hoe' en 'waarom'. Daarvoor heeft men de staande balk van de letter T nodig: diepgaand individu- en situatiegericht onderzoek. Pas op grond daarvan krijgt men zicht op de motieven, drempels en de factoren die vanuit de situatie/omgeving iemand als het ware de criminaliteit induwen. Pas daarmee kan men het beleid (de vraag 'wat gaan we doen') inkleuren.

Anno 1991 kan men soms vertwijfeld zoeken naar dit perfecte T-profiel bij onderzoek. Tegenwoordig zitten beleidsvoorbereiders en -beslissers maar al te vaak met het dilemma dat ze door onderzoek maar al te goed weten dat er ergens sprake is van een probleem (in buurt x/bij groep y) maar dat ze niets of weinig weten over de situatie of dadergebonden achtergronden.

Er valt dan dus nog weinig te doen aan de oplossing van het probleem. Helaas zien de beleidsbeslissers dat vaak anders... Onder de druk van bijvoorbeeld verkiezingen of de tegenwoordig wekelijks om aandacht schreeuwende verkiezingspolls, zijn politici soms iets te snel geneigd om dan maar beleidsmatig Russisch roulette te spelen.

---

Precies het omgekeerde geval kan zich ook voordoen (al blijkt dat in de praktijk minder vaak voor te komen, en/of blijken de consequenties minder ernstig te zijn). Men weet dan via onderzoek onder een groep daders goed aan te geven wat de achtergronden en motieven zijn, hoe de daders te werk gaan (modus operandi), wat ze vrezen, enzovoort. Dat is zeer bruikbare informatie om ideeën te formuleren over hoe je deze daders in deze situatie zou kunnen aanpakken. Een probleem is dan echter bijna altijd dat niemand kan aangeven in hoeverre de onderzoeksuitkomsten en de daarop gebaseerde aanpak breder generaliseerbaar zijn naar andere dadergroepen in andere situaties. Ook dat leidt soms tot komische taferelen: de beleidsbeslissers ontdekt tijdens een werkbezoek een goede aanpak die dan, wegens 'gebleken succes', meteen landelijk gesubsidieerd of verordonneerd wordt. Jaren later kijkt men vervolgens vreemd op dat de zaak elders jammerlijk mislukt, omdat die aanpak gebonden blijkt te zijn aan plaatselijke omstandigheden.

De nog steeds actuele les die de Chicagoschool ons leert is dus de les van het T-profiel. Breed kwantitatief onderzoek (wie zijn daders, wat doen ze, waar doen ze het/wonen ze) wordt beleidsmatig pas echt relevant als het verbonden is met diep kwalitatief onderzoek (waarom doen ze het, hoe doen ze het, langs welke weg zijn ze erin betrokken geraakt). Omgekeerd geldt hetzelfde: diepborend daderonderzoek wordt pas echt bruikbaar als het generaliseerbaar is. Onderzoek met een dergelijk goed T-profiel maakt het mogelijk beleid uit te stippelen. Beleid definiëren we simpelweg als 'zorgen dat er zo efficiënt en effectief mogelijk iets gebeurt aan de vermindering van een (criminaliteits)probleem'.

Beleid kunnen we uiteenleggen in drie onderdelen:<sup>7</sup>

- Strategisch beleid: wat doen/waar doen?
- Tactisch beleid: hoe doen?
- Operationeel beleid: de uitvoering (het 'doen' zelf).

We zagen al dat het onderzoek van Shaw c.s. goed bruikbaar was om het strategisch en tactisch beleid met betrekking tot jeugddelinquentie in Chicago te onderbouwen. Daarmee komen we op een punt dat in Nederland veel minder bekend is als gesproken wordt over de Chicagoschool.

Naast een puur theoretische interesse (verstedelijgingsprocessen/sociale ecologie) was de Chicago- school zeer nauw betrokken bij elk van de genoemde vormen van beleid. De Chicagoschool-onderzoekers zaten ook tot over hun oren onder de modder van de operationele beleidsuitvoering. Vanuit een soort sociaal democratische motivatie - zoals die in Nederland bijvoorbeeld ook aangetroffen werd bij de criminoloog Bonger - stortten mensen als Clifford Shaw en Ernest Burgess zich na hun algemene kwantitatieve onderzoek (bruikbaar voor de strategische beleidskeuze 'waar en voor wie gaan we iets doen') en naast hun kwalitatieve dader/situationele onderzoek (bruikbaar voor de tactische beleidsinvulling) ook op het opzetten en uitvoeren van praktische projecten gericht op de preventie van jeugddelinquentie: het Chicago Area Project (CAP).

In drie buurten die qua aantal jeugddelinquenten hoog scoorden, startte men projecten die in ons huidige tijdsgewricht terstond voor subsidiëring in aanmerking zouden komen van de Stuurgroep Bestuurlijke Preventie van Veelvoorkomende Criminaliteit c.q. de regeling 'Criminaliteitspreventie in het kader van Buurtbeheer'. Kennelijk is er inderdaad weinig nieuws onder de zon. Via recreatie-activiteiten (die met name plaatsvonden in de Rooms Katholieke kerk van Father Lange) en streetworkers worden de jeugdige delinquenten bereikt, waarna vervolgens via allerlei wegen aan het hoofddoel (preventie van jeugddelinquentie) gewerkt wordt. Bij de beschrijving van deze projecten vallen twee dingen op. Ten eerste is het onderscheid tussen onderzoek en beleid en tussen onderzoekers en beleidsvoorbereiders/ uitvoerders meestal volledig zoek. Zo wordt bijvoorbeeld het dader-databestand (de meer dan 100.000 woonadressen van jeugddelinquenten) gebruikt om te checken of, en in hoeverre, een jongere in het CAP-project getrokken moet worden. De 'streetworkers' leggen in hun contacten met jongeren de verhalen en levensgeschiedenissen vast die later weer gebruikt worden ten behoeve van onderzoek (situationele analyse).

De onderzoeker Shaw verandert opeens in de strategische beleidsmaker Shaw door buurten en doelen te kiezen, waarna hij zich een uiterst tactisch (en pragmatisch) beleidsmaker toont in de keuze van de informele volwassen en jeugdige buurtleiders die het project moeten

---

<sup>7</sup>

dragen (Überhaupt is het interessant om te zien hoe zwaar men leunt op dit soort informele leiders waarvan men de namen, vaardigheden en achtergronden weer via onderzoek leert kennen). Maar ook de beleidsuitvoering wordt niet geschuwd. De enige café-baas die weigert mee te werken aan een strikt toelatingsbeleid voor jongeren in zijn café wordt door het CAP min of meer gedwongen tot het sluiten van zijn (voor jeugddelinquenten) verleidelijke nering; een dreigend conflict wordt vervolgens pragmatisch opgelost: de café-baas verpatst zijn inventaris aan het CAP. Onderzoekers helpen vervolgens vrolijk mee om de 'pooltables' te verslepen naar het CAP recreatiecentrum.

Kortom: onderzoek is volledig geïntegreerd in het hele beleidsproces, niet in de laatste plaats omdat de onderzoekers op meer uitvoerend niveau dezelfde zijn als de projectuitvoerders. De enorme ervaring en kennis die een onderzoeker tijdens zijn onderzoek opdoet (en waarvan 'normaliter' slechts een klein deel tenslotte terecht komt in onderzoeksrapportages die vervolgens door slechts weinigen gelezen worden), wordt zonder dat er informatie verloren gaat, kortgesloten naar de beleidsuitvoerders.

Ten tweede is het onderzoek bijna geheel gericht op de dader en de situatie die hem omringt. Daarbij valt op dat de vertellende dader volledig serieus genomen wordt en de interviewer zich vooral beperkt tot het aanbrengen van structuur aan de hand van de feiten. De verhalen hebben dan ook sterk de vorm van 'en toen gebeurde zus, en toen deden we zo, waarna dingen dat deed ...'). Ook de interpretaties van de onderzoekers beperken zich sterk tot de feiten. Door de enorm sterke koppeling van onderzoek aan het beleidsproces wordt de dader daarmee in belangrijke mate een beleidsvoorbereider, al moeten we ons er terdege van bewust zijn dat de dader die positie uitsluitend dankt aan een groep gedreven onderzoekers/straatwerkers die enorm veel tijd en energie besteden aan luisteren, schrijven en uitwerken.

Das war einmal...?

De dagen van de Chicagoschool zijn voorgoed voorbij. Onderzoekers zijn tegenwoordig degelijk georganiseerd in stafafdelingen waar kwantitatieve en kwalitatieve onderzoekers elk hun gespecialiseerde werk doen. De beleidslijn is door organisatieadviseurs opgeknipt in aparte schakels waar de strategische, tactische en operationele beleidsfunctionarissen elkaar alleen nog via vergaderingen of werkoverleggen beroeren. Als de dader al aan het woord komt - gelukkig gebeurt dat recentelijk weer steeds meer - wordt helaas nog al te vaak zijn verhaal tot enkele woorden ingedikt in een 'executive summary' op grond waarvan een strategisch beleid uitgestippeld wordt dat pas jaren later in onherkenbare vorm de werkvloer bereikt.

De moraal van het verhaal is dat we er dus nog lang niet zijn als we de dader aan het woord laten. Hoe interessant zijn verhaal ook moge zijn, we kunnen zijn verhalen/zijn informatie pas in een generaliseerbaar perspectief plaatsen als we beschikken over veel bredere kwantitatieve informatie over daders (het T-profiel pleidooi, waarbij breed kwantitatief onderzoek gekoppeld is aan diepgravend kwalitatief onderzoek). Maar zelfs onderzoek met een perfect T-profiel moet beleidsmatig bruikbaar te maken zijn. Dat is veel moeilijker dan men geneigd is om te denken. Veel publiceren (publish or perish) is hier waarschijnlijk nog een van de domste oplossingen. Ten eerste omdat 90% van de zeer bruikbare kennis blijft zitten in het hoofd van de onderzoeker en daar langzaam gewist wordt als de onderzoeker gehaast de volgende klus uitvoert. Ten tweede omdat de allengs groter wordende berg publikaties slechts gescoord wordt op de publikatie- en citatenindex, en hoogstens in 10% van de gevallen de hersens van de relevante beleidsman of -

vrouw bereikt. Misschien wijst de Chicagoschool ons hier een betere weg. Onderzoek en beleid zijn daar bijna (maar niet helemaal!) één. Dat maakt in ieder geval de weg, die ligt tussen het verhaal van de dader en het (mede) daarop gebaseerde beleid een stuk korter.

## Noten

<sup>1</sup>De criminologische onderzoeken en projecten van de Chicago- school richtten zich op jeugdige delinquenten. De vormen van criminaliteit waar het daarbij om ging, zouden we heden ten dage omschrijven met het begrip 'veel voorkomende criminaliteit' (winkeldiefstal, vandalisme, een enkele inbraak, diefstal, enzovoort).

<sup>2</sup>Terzijde moet opgemerkt worden dat het criminologische stroompje binnen de Chicago- school een onderdeel vormde van een bredere theoretische- en onderzoeks/beleidsmatige stroom die zich met name richtte op de vraag naar de ruimtelijke neerslag van verstedelijkingsprocessen.

<sup>3</sup>Gegevens van het Juvenile Court of Cook County over de periode 1900-1927. Anno 1991 zou een dergelijk databestand in het kader van de Wet op de Persoonsregistraties ongetwijfeld niet meer toegankelijk zijn, zeker als men ziet welk praktisch gebruik men er in de verderop te bespreken Area Projects van maakte (even voor een jongere checken of hij in het bestand zat).

<sup>4</sup>Deze 'delinquency rate' corrigeerde de verschillen die tussen gebieden bestaan qua bevolkingsomvang, dichtheid, leeftijdsopbouw en seksratio.

<sup>5</sup>Naast verval was er sprake van een groot aantal fysieke, sociale economische, medische en demografische 'probleemcumulatie variabelen'.

<sup>6</sup>Geciteerd uit Schlossman en Sedlak 1983, p. 411. Schlossman en Sedlak beschrijven in hun artikel de uitvoering van het Chicago Area Project. Een community preventieproject (gericht op jeugdige daders) d. gedurende de jaren dertig en veertig uitgevoerd werd door mensen als Clifford Shaw, Ern Burgess, James McDonald en Stephen Bubacz. We citeren h' delen van een citaat wat op zich weer een citaat is uit een 'oral history'.

<sup>7</sup>Korthedshalve laten we hiel essentiële onderdeel 'evaluatie 'feed back' weg.

## Literatuur

### **Park, R.E.**

*The city: suggestions for the incubation of human behavior in the, urban environment*

In: The American journal of sociology XX, maart 1916, (herdruk in: Park, R.E.: Hum ...communities, 1952)

### **Park, R.E.:**

*The city as a social laboratory*

In: Smith, J.V. en L. White (red.), An experiment in social science research, 1929, (herdruk in: Park, R.E., Human communities, 1952)

### **Schlossman, S., M. Sedlak**

*The Chicago Area Project revisited* Crime and delinquency, 29e jrg., nr. 3, 1983, pp. 398-462

### **Shaw, C.R.**

*Delinquency areas*

Chicago, University of Chicago Press, 1929

### **Shaw, C.R., H.D. McKay**

*Juvenile delinquency and urban areas*

Chicago, University of Chicago Press, 1942 (herziene versie: 1969)